

Ekologija medveda Puja

Liam Henegham

Ko se je medved Pu po gostiji z velikimi količinami medu zataknil v vhodnih vratih Zajčeve hiše, mu je pomagala dolga in zelo nenavadna veriga bivajočega. V ilustraciji Ernesta H. Shepada lahko vidimo Christopherja Robina, kako vleče zagozdenega medveda, sledijo pa mu štirje zajci, podlasica, miš, Pujsek, še tri miši in jež. Na pomoč hiti še ena miš. Za mišjo pristaja hrošč, v zraku pa sta še dva hrošča, kačji pastir in nazadnje metulj. V Disneyevem animiranem filmu, ki je nastal štiri desetletja pozneje (in eno zemeljsko poloblo proč), je veriga skrajšana in prilagojena občinstvu Novega sveta. Pu je seveda še zmeraj zagozden in Christopher Robin ostaja na čelu reševalcev, a za njim se zvrstijo Kenga, Sivček, Ru in Hrček! Hrček v risanki da jasno vedeti, Pu pa ponavlja, da »ga ni v knjigi«. Premestitev na nov kraj je lahko nelagodna: četudi nekatere stvari ostanejo enake, so spremembe neizogibne.

Pred nedavnim sem z ošiljenim svinčnikom in beležko v pripravljenosti sedel pred zaslon, da bi si kakor antropolog na eksotičnem terenu ogledal Disneyev film *The Many Adventures of Winnie the Pooh* (1977), zbirko zgodnejših risanih kratkih filmov v celovečerni dolžini. Kaj se je zgodilo, sem se spraševal, ko se je najbolj znani angleški umišljeni medved preselil čez Atlantik in se nastanil sredi ameriške pokrajine? Tudi sam sem, kot Pu, odrasel na britanskem otočju in se v svojem zrelem življenjskem obdobju izselil v Združene države. Kot Pu sem veliko časa preživel zunaj. Onkraj zidu za mojo družinsko hišo na jugu dublinske grofije so se razprostirale milje in milje obdelanih polj, prepredenih z grmovjem živih meja. Pokrajina, ki morda ni tako bukolična kot Pujeva Stoletna hosta, a tam smo kot otroci preživljali večino počitniških dni, dokler nas ni pregnal poletni mrak. Kot v primeru premeščene Puja so kraji v Novem svetu, kjer prebivam zdaj, sicer na več načinov precej gostoljubni, a vendar nedomačni. Ni čisto tako kot doma. Tu preiskujem sum, da se z okoljskega vidika v tem medvedu z »zelo majhnimi možgani« skriva več, kot se zdi na prvi pogled.

Hipoteza nedomačne pokrajine

Ko je Pu prišel v Združene države, sta iz njegovega imena izpadla vezaja (V izvorniku se je imenoval Winnie-the-Pooh; op. prev.) – morda so mu ju skrivaj vzeli na Ellis Islandu. Christopher Robin je občudovanja vredno obdržal angleški naglas in tudi Sovin naglas je bil dobro slišen, četudi je z njim v čast ameriškemu občinstvu nekoliko pretiravala. A Pu, Pujsek, Zajec, Tiger, Kenga in Ru so spregovorili s spodobnim ameriškim naglasom. Začel se je proces asimilacije. Kot se pogosto zgodi ob prihodu novega živalstva, morajo tujci komunicirati z novimi bitji. Hrček – endemična severnoameriška vrsta, mali, v zemlji živeči glodalec, obdarjen s podjetnostjo in trgovsko žilico – je izračunal ceno za odstranitev zagozdenega Puja iz Zajčevih vrat. Zračunal je urno postavko z nadurami in dodatkom desetih odstotkov ter ocenil količino potrebnega razstreliva. Ne, nič več nismo v Angliji!

Kljub vsemu temu v filmu marsikaj ostaja nespremenjeno glede na knjižne izvornike. Prizori se pogosto začnejo ali končajo z reprodukcijami Shepardovih risb iz izvornih knjig, pa tudi zgodbe so povedane precej točno. Bolj všeč pa bi mi bilo, če bi Disney *The Many Adventures* končal z Milnovim stavkom: »Toda kamorkoli pojmeta in karkoli se jim na poti zgodi – na začaranem kraju vrh gozda se bosta zmeraj igrala majhen deček in njegov Medo« (prevod Majde Stanovnik, op. prev.). V Disneyevi različici medved sam čaka dečkovo vrnitev. To me je potrla. Zdi se, da se je Pu za razliko od večine izgnancev precej zlahka preselil v Novi svet in je skupaj s svojimi prijatelji iz Anglije pravzaprav odpotoval z vso svojo ekološko okolico. Z drugimi besedami, dom je potoval z njimi. Drevesa, trave, poteze pokrajine ostajajo enake. Peščene jame, mostovi, celo pohištvo je tukaj. Za razliko od Puja, ki se je izselil z Disneyevo pomočjo, večina izseljencev ne pozna razkošja potovanja skupaj s pokrajino, ki jih obdaja (četudi je zgodovina polna izseljencev, ki so deželo preoblikovali po domači podobi). Večinoma se znajdemo daleč in odmaknjeni od vsega, kar nas spominja na dom. To drži celo za tiste, ki se ne preselijo, saj je odraslost sama oblika izgnanstva, če že ne v prostoru, pa v času.

Nekega pomladnega popoldneva v prvih letih tega stoletja sem se sprehajal skozi Vzhodni gozd arboretuma Morton v bližini

Lisla v Illinoisu. Drevesa so bila še brez listja, svetloba pa zelo močna, tako da sem si oči ščitil z dlanjo, kakor bi hotel salutirati svojemu spremljevalcu Christopherju Dunnu, takratnemu vodji raziskav v arboretumu. Občudovala sva delo ekološkega restavriranja, ki je bilo opravljeno v gozdu v letih, ko sem hodil na obiske. Vzhodni gozd, kjer raste predvsem hrast in sladkorni javor, je velik približno štiri kvadratne kilometre in pol, kar je šestina površine Ashdownskega gozda v Sussexu v Angliji, kjer se dogajajo zgodbe o Puju. Pravzaprav je bil tisti del, po katerem sva pohajkovala, podobne velikosti kot del Gozda okoli Sovine hiše, ki so ga Pu in prijatelji poznali po imenu Stoletna hosta.

Tu in tam sva med drevesi lahko videla krpe zelenja, kjer je pričejala zeleneti evropska krhlika, invaziven grm, ki je izkoristil zgodnjepomladansko svetlobo, še preden se je ostalo rastlinje prebudilo iz zimskega spanja. V času mojih zgodnejših obiskov se je ta agresivni eksotični grm iz Starega sveta, ki ga v domačem okolju sicer ne najdemo pogosto, razbohotil v Vzhodnem gozdu in postal ena glavnih ovir za ohranitvene napore v gozdovih Srednjega zahoda. Šele z načrtnim posegom se je populacija krhlike v Vzhodnem gozdu opazno zmanjšala. Tako Christopher kot jaz sva presajena iz Starega sveta (Christopher je Škot), a za razliko od krhlike, ki je tu že od sredine 19. stoletja, sva nedavna prišleka; on je prišel kot najstnik, jaz pri zgodnjih tridesetih letih. Med sprehodom sva se ustavila na mestu, kjer sva imela pregled nad območjem in sva lahko občudovala, kako mu je restavracijsko delo povrnilo avtentični ustroj gozda ameriškega Srednjega zahoda iz časov pred naselitvijo. Obrnila sva se drug k drugemu in – menda oba istočasno – pomislila: »Tu nekaj ni čisto prav«. V nostalgичnem trenutku sva se spomnila irskih in škotskih gozdov, zlasti bolj divjih predelov, ki so nama obema ljubši: to je temnejši, gostejši gozd in na bolj strmih tleh, kot je običajno v tem precej ravnem delu sveta. Vsaj za hip sva Vzhodni gozd videla v nasprotju ne z njegovim zdravim nekdanjim stanjem, osvobojenim škodljivih vplivov prejšnjega stoletja, temveč z gozdovi najinih osebnih spominov, proti katerim se sleherni gozd lahko zdi zgolj kot zbirka mnogoštevilnih živih palic.

Dejstvo je, da živimo v časih velikega premeščanja. Približno 1,5 odstotka prebivalstva Združenih držav se vsako leto preseli na drugo veliko območje; okoli pet ali šest odstotkov se jih preseli čez meje okrožij. V mednarodnih merilih je število ljudi, ki prečkajo državne meje, vrtoglavo. Če bi se, denimo, vsi tisti, ki so se leta 2010 preselili v drugo državo (okoli 216 milijonov

Povezovanje otrok in narave je v zadnjih letih postalo precej nujno. Vse več je dokazov, da je stik z izkušnjami v naravi bistvenega pomena za fizično in psihično zdravje otrok.

ljudi), zbrali na nenaseljenem območju (denimo na Antarktiki), bi bila to peta najbolj poseljena dežela na Zemlji. Tok dobrin, storitev in ljudi spremlja velika biološka izmenjava, kjer se vrste, pred tem omejene na eno biogeografsko območje, namerno ali nenamerno prenašajo na področja zunaj domačega okolja. Stoječa v najini stoletni hosti sva Christopher in jaz posebej la to divjo izmenjavo. Otočana iz Starega sveta na ameriškem Srednjem zahodu sta razpravljala o evropski botanični redkosti, ki je uspevala v čikaških gozdovih.

Ker je človekova uglašenost z naravo najpogosteje določena z mladostnimi doživetji krajev, je tisto, kar nas kot odrasle v naravi najbolj osrečuje, obenem tisto, česar se spominjamo iz mladosti. Pokrajine naše odraslosti, pa naj smo se preselili 400 ali 4000 kilometrov proč, nam vselej ostanejo nekako nedomače in posledično jih težko razumemo, kaj šele imamo radi. To je ena od zanemarjenih posledic velikega premeščanja: sam ji rečem hipoteza nedomačne pokrajine. Ali nam je zato toliko težja skrb za pokrajino, v kateri smo se znašli, pa naj bo prvotna, ohranjana ali ponovno vzpostavljena? Rečeno pozitivneje, ali morda potrebujemo nova orodja – orodja iniciacije, domišljije in empatije – da bi se prilagodili pokrajini, ki nam je nova?

Otroštvo in povezanost s krajem

To, da Milnovega *Medveda Puja* (1926) in poznejše Disneyeve priredbe sploh lahko opazujemo z ekološkega gledišča, priča o avtentičnosti, s katero sta tako Milne kot tudi Shepard, njegov ilustrator, posnela pokrajine Ashdownskega gozda v Sussexu, kamor je dogajanje izvorno postavljeno. Zgodbe o Puju zajemajo kulturno krajino v času, ko so bili njeni človeški in naravni elementi še v srečnem sožitju, pa tudi posebno, intimno razmerje med otrokom in to krajino. Povsem jasno je, da je imel deček (lik temelji na Christopherju Milnu, pisateljevemu sinu) rad svojega medveda in rad pokrajino, prostor njunih norčij. Povezovanje otrok in narave je v zadnjih letih postalo precej nujno. Vse več je dokazov, da je stik z izkušnjami v naravi bistvenega pomena za fizično in psihično zdravje otrok. Pomanjkanje priložnosti za to se kaže kot »motnja pomanjkanja na-

rave»; izraz je skoval ameriški pisatelj Richard Louv v svojem delu *Last Child in the Woods* (2005). S te perspektive je *Medved Pu* s svojimi biografskimi elementi iz življenja Christopherja Milna poučen primer o povezanosti otroka in pokrajine. Znotraj hiše je Pu le nagačeno živalsko bitje, ki ga naokrog vlačijo narisan deček; zunaj pa vse oživi.

V avtobiografiji z naslovom *The Enchanted Places* (1974) se Christopher Milne spominja svojih resničnih dogodivščin v Sussexu, na podeželju v okolici kmetije Cotchford, ki jo je njegova družina kupila leta 1925, ko mu je bilo štiri leta. Tam so preživljali konce tedna in počitnice; v družbi očeta ali, še pogosteje, varuške, je Christopher prodiral vse dlje z vrta na kmetijo in v smeraj bolj oddaljen gozd, vselej peš in, ko je zrasel, tudi sam. Njegovi sprehodi so bili sčasoma vse daljši, intimnost s pokrajino pa je rasla. Mnogo let pozneje se spominja sebe kot otroka, izgubljenega v naravi:

»Šel sem dol k reki in našel miren kraj, osamljen, skrit ... tam sem sedel ure in ure ter gledal vodo, kako se je nežno sukala in vrtinčila mimo mene. Nato sem morda kaj zagledal: jeguljo, ki je vijugala po reki navzgor; belouško, ki je nad površino molila le svojo črno glavo in se je uglašeno pomikala z ene strani na drugo; kačje pastirje, ki so me s suhim šepetajočim zvokom kril prišli preiskovat; štrbunk vodne podgane, in če si brž pogledal, si jo lahko videl, kako pod vodo teče po strugi; plašno snežno jerebico, glasno divjo raco, bleščečega vodomca, ki je divje žvižgal.«

Ko se je Christopherjevo obzorje razširilo, je naletel na kraje, ki jih je njegov oče pozneje vključil v svoje knjige: Most pupalic je bil na poti v Posingfordski gozd blizu Cotchforda. Naprej ob cesti se nahaja Ashfordski gozd – gozd iz knjige. S kraja po imenu Gill's Lap (Kajuta na galeji) si se lahko spustil v dolino in spet gor proti oddaljenemu drevju. To je Stoletna hosta (pravzaprav Gozd petstotih juter). Za razliko od bolj odprte pokrajine Posingforda je ta gozd temnejši, v njem pa so rastle starodavne bukke. Iz knjige se morda spominjate, da je Pujsek živel v eni od teh bukev. V Stoletni hosti je živela tudi Sova. Nekatera izmed teh dreves so bila na Milnovo žalost v času druge svetovne vojne podrti, med njimi tudi, kot je zapisal, »drevo, ki sem ga imel posebej rad«.

Spomin na naravne lepote v okolici doma njegovega otroštva je bil Christopherju Milnu v oporo v vojaški službi med drugo svetovno vojno. A vse zgodnejše poskuse, da bi pisal o tistem čarobnem kraju, je uničil. Tega se je lahko lotil šele po tridesetih letih in ta pozna pripoved, ki slavi njegovo zgodnjo pove-

zanost z naravo, obenem predstavlja svarilo. Znano je, kako je Christopher Milne sovražil Christopherja Robina iz očetovih pripovedi in kakšne napetosti z očetom je to povzročalo. Večni otrok »Christopher Robin« je zasenčil odraslega »Christopherja Milna«. V poznejših letih, ko so Christopherja Milna vprašali, če mu je kaj žal, da svojih igrač nima več pri sebi (zdaj živijo v steklenem zaboju v newyorški javni knjižnici), je odvrnil: »Ne ravno ... Okoli sebe imam rad stvari, ki so mi všeč danes, in ne stvari, ki so mi bile všeč pred mnogo leti.« S koncem, kakršnega si je zamislil za *Hišo na Pujevem oglu* (1929), je A. A. Milne predvidel to težavo, s tem ko je dečka in njegovega medveda pustil v igri na njunem začaranem kraju. Deček Christopher Milne je za smeraj ostal na hribu, tudi potem ko je mož Christopher Milne to mesto že zdavnaj zapustil.

Otroštvo je morda čas, ko je povezava s krajem najsilnejša. Ko zrastemo, smo obkroženi z odraslim svetom in vsakdanjikom. Pogosto za seboj pustimo več kot le otroške stvari: izpraznimo svet našega otroštva. Glede na to, kakšno zgodbo je hotel povedati, je bilo morda neizogibno, da se je avtobiografija Christopherja Milna vrnila v svet Puja in v svet otroštva Christopherja Robina. V *The Enchanted Places* ni niti sledu o povezanosti Christopherja Milna z naravo ali krajem v odraslih letih. V nekem odstavku se zelo natančno spominja, kje je bilo v bližini Cotchforda mogoče najti različno cvetje: orhideje v nasadih jesena; trobentice na koncu polja; zvončnice v velikem gozdu. Skupaj z varuško sta nabirala cele košare rož. Po tej omembi pa zapiše nekaj, kar se mi zdi najbolj grenkosladka vrstica njegovih spominov: »Tu je bila... Lepota, ki sem jo videl v travi, sijaj v cvetlici, ki ju danes ne vidim več.« Ne, vrnitve domov ni, in mož ne more postati deček.

Čustvena navezanost na ekosisteme

Četudi obstaja bogat književni arhiv o človeški povezanosti s krajem, pa se je resnejša znanstvena raziskava psihologije tega odnosa in njegovega spreminjanja tekom življenja začela šele v zadnjih desetletjih. Celoten spekter psiholoških atributov, ki sodijo k temu, šele zdaj prihaja na dan – s hipotezo biofilije E. O. Wilsona, Yi-Fu Tuanovim pojmom topofilije (in predhajajočim fenomenološkim pojmovanjem topofilije pri Gastonu Bachelardu), simbolno analizo pokrajin pri Jayu Appletonu, Louvovo motnjo pomanjkanja narave in najrazličnejšimi ekopsihološkimi raziskavami. Številne med njimi koreninijo v pionirskem delu okoljevarstvenika in kontrakturnega zgodovinarja Theodorja Roszaka.

Pri vseh teh teoretskih zastavitvah naletimo na vprašanje, ali obstaja genetska predispozicija za določene pokrajine, kako se oblikuje naša kulturna identiteta s prostorom in podobno. A po mnenju okoljskega filozofa Glenna Albrechta, profesorja okoljske trajnosti na Murdochovi univerzi v Zahodni Avstraliji, še nimamo primerne slovarja za naša »psihoterična« stanja – oziroma za to, kako se stanja Zemlje povezujejo z našimi duševnimi in duhovnimi stanji. Da bi uravnesil negativno psihološko stanje »nostalgije«, je Albrecht pred nekaj leti predlagal »endemofilijo« (občutek, da smo resnično doma v nekem kraju ali kulturi – oziroma »ljubodomje«). Da bi uravnesil izraz »topofilija«, ljubezen do prostora, mu je zoperstavil »solastalgijo«, občutek zapuščenosti ob kroničnem propadanju domačega prostora. Solastalgija poimenuje čustva ob izginjanju vrst in življenjskih okolij v procesu podnebnih in drugih okoljskih sprememb. Pričakujemo je lahko še precej več.

Lahko bi torej rekli, da so zgodbe o Puju in njegovih prijateljih hvalnica »endemofiliji«, resničnemu biti-doma v kraju in času. Na drugi strani imajo spomini Christopherja Milna elemente solastalgije, denimo ob bolečini, ki jo povezuje z izgubo omenjenih bukev. Bralce *The Enchanted Places* je celo posvaril, da četudi bi lahko skušali slediti njegovemu zemljevidu območja Cotchforda, jim to morda ne bo uspelo, saj se je pokrajina lahko spremenila. Solastalgija utegne postati prevladujoče razpoloženje naše dobe.

A v zgodbi Christopherja Milna je še nekaj žalostnega, kar najbrž pozna večina med nami: izguba povezanosti s krajem, zlasti naravnim, ki se zgodi, ko odraščamo. Predlagam, da v Albrechtovem duhu to imenujemo »toponesia« (iz grškega *topos*, kraj, in *amnesia*, izguba spomina). Četudi bi bil svet pri miru, bi se še zmeraj vrteli proč od njega, potegnjeni v orbito naših zasebnih ekonomij in tistega niza neumnosti, ki mu pravimo naše odraslo življenje. Ti psihološki dejavniki, ki jih najdemo v *Medvedu Puju* – nostalgija, solastalgija in toponezija – se povežejo tako, da zgodbe postanejo nenavadno močna meditacija o kraju, pa tudi vir preprostega zadovoljstva.

Zgodbe o medvedu Puju izražajo močno in intimno povezanost, ki jo kot otroci oblikujemo ne le z igračami, ki smo jim vdihnili življenje, temveč tudi s krajem, ki je naša zibelka in spremljevalec obnemem. Nadaljnji pregled knjig (in resničnega življenja njihovega osrednjega lika) pokaže tako veselje v našem odnosu do kraja, kakor tudi njegove manj prijetne vidike. Povezanost z naravo, ki jo mnogi hranimo v spominu, je v odrasli dobi težko obdržati. Pogled na zgodbo Christopherja

Milna nas opomni, da odraščamo in se spreminjamo: enako pa velja tudi za pokrajine in naše odnose. Kraje otroštva pustimo za sabo, včasih dobesedno, ko prečkamo na tisoče kilometrov in več ekosistemov, preden pristanemo na nadvse nedomačem območju, kakor morske ptice, ki bežijo od nevihte.

Nauk poslušanja in hoje

Odkrivanje, kako naj razvijemo sorodnost z novimi kraji, bi lahko bila glavna okoljska naloga našega časa. Tudi tisti, ki se sploh ne selijo, se bodo znašli na krajih, ki jih bodo občutili kot nove zaradi poškodovanja življenjskih okolij in podnebnih sprememb. Če pa odidemo, se moramo naučiti imeti radi kraje, v katerih smo se znašli.

Kakšna orodja imamo na razpolago? Metoda A. A. Milna je bila predstavnika; kot je v svojih spominih zapisal Christopher Milne: »moj oče, ki je iz svojega otroštva črpal tolikšno srečo, je v meni našel družabnika, s katerim se je lahko vrnil tja«. Svet lahko gledamo z očmi naših otrok. Pred kratkim sem videl očeta, sklonjenega nad otrokom, ki ga je očarala ptica, ki je poskakovala po mestnem pločniku. Posnemajoč otrokovo navdušenje je z glasom, ki je kar najbolj spominjal na Davida Attenborougha, zašepetal: »Mislim, da je lastovka.« Mislimo, da moramo otrokom vtisniti ljubezen do divjine, a sumim, da smo napačno razumeli smer, v katero morajo iti navodila.

A menim, da obstajajo tudi drugi načini, kako bi lahko kot odrasli dosegli ljubezen do krajev, pa naj bodo še tako nedomačni, kjer smo se na novo znašli ali kjer so bile stare gotovosti prekinjene. Moj vzor pri tem je Tim Robinson, angleški pisatelj, ki se je v 70. letih pojavil na zahodni obali Irske. V naslednjih desetletjih je s pomočjo ustvarjanja zemljevidov in pisanja (o aranskem otočju in pokrajini Connemara), pa svoje tankovestne pozornosti do ljudi in krajev, postal skoraj sinonim za zahodno Irsko. Njegova osnovna metodologija je hoja in poslušanje: enako, kakor so pred njim počenjali Christopher Robin in njegova domišljajska družba. Če naj si povrnemo intimnost s tem krajem, s to Zemljo, bomo morda morali znova seči po teh starodavnih in revolucionarnih orodjih, hoji in poslušanju, poslušanju in hoji. ●

Prevod: Erna Strniša

Liam Heneghan je profesor okoljskih znanosti na Univerzi De Paul (Chicago, ZDA). Eseg je bil objavljen v ameriški spletni reviji Aeon Magazine. Avtorju in publikaciji se zahvaljujemo, da sta nam dovolila objavo.